

Steden en burgers in de Lage Landen, 1302-1602: verdieping #1

Maarten Prak

20 oktober 2022

Universiteit Utrecht

Deelvraag 2

2. Welke invloed hadden sociaaleconomische en politieke ontwikkelingen op de positie van de stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten (1302-1602)?

Kenmerkende aspecten

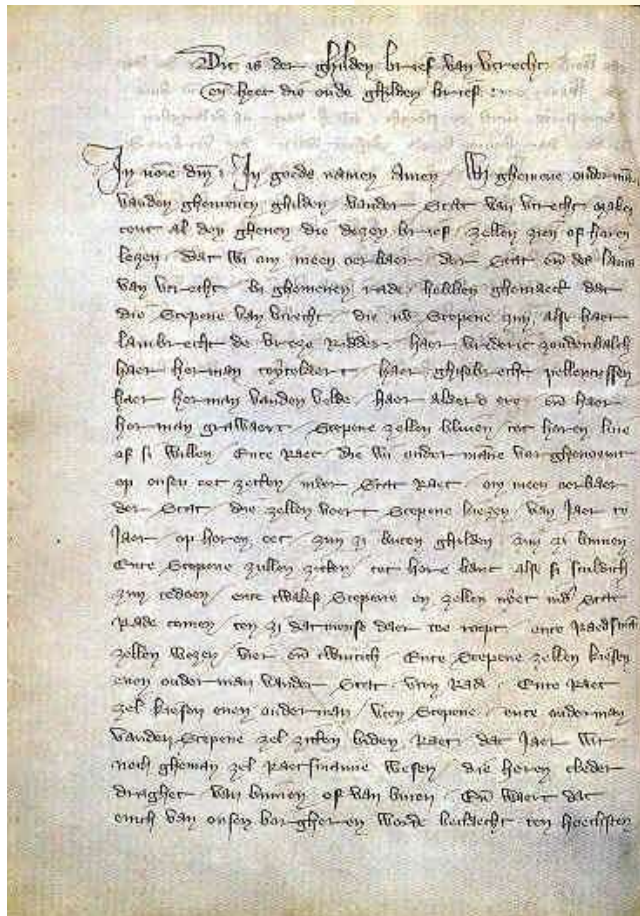
14 De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden

17 Het begin van staatsvorming en centralisatie

Invulling: de Utrechtse gilden

Gildenbrief 8 mei 1304 / 1341

- **Gerecht onder 24 raden: stadsbestuur**
- **Jaarlijks gekozen door oudermannen van de gilden**
- **1341: getrapte verkiezing met rol voor gildeleden**
- **21 hoofdgilden**

Utrecht in de Middeleeuwen

- **Grootste stad van 'Nederland': 1300 ca. 5.500, 1400 ca. 13.000 inwoners**
- **Bisschopszetel**
- **Luxeconsumptie van kerk en adel**
- **Stadsrecht 1122**
- **Conflicten met bisschoppen**

Ambachtsgilden

- **Koopmansgilden**
- **Ambachtsgilden**
- **Zelfstandig beroep alleen voor leden ('monopolie')**
- **Regels voor werk**
- **Opleiding**
- **Gildenaltaren**
- **Maaltijden, begrafenissen**
- ***Overall in Europa!***

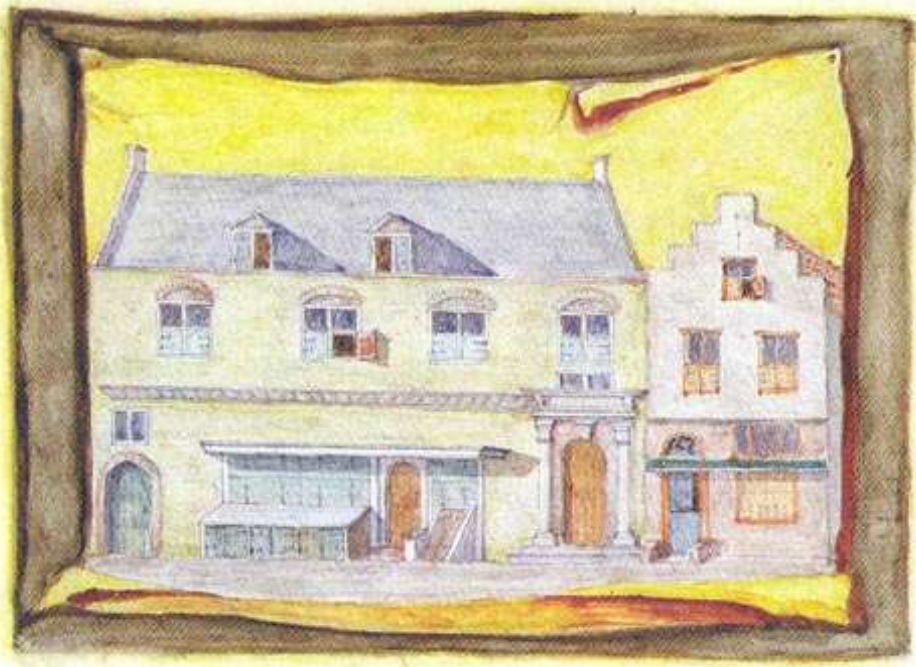
De Utrechtse gilden

- **Oudste vermelding 1267**
- **21 hoofdgilden vanaf 1341**
- **1569 ca. 20% van huishoudens**
- **Leerlingwezen vanaf ca. 1400**

Het Utrechtse Eloyengilde

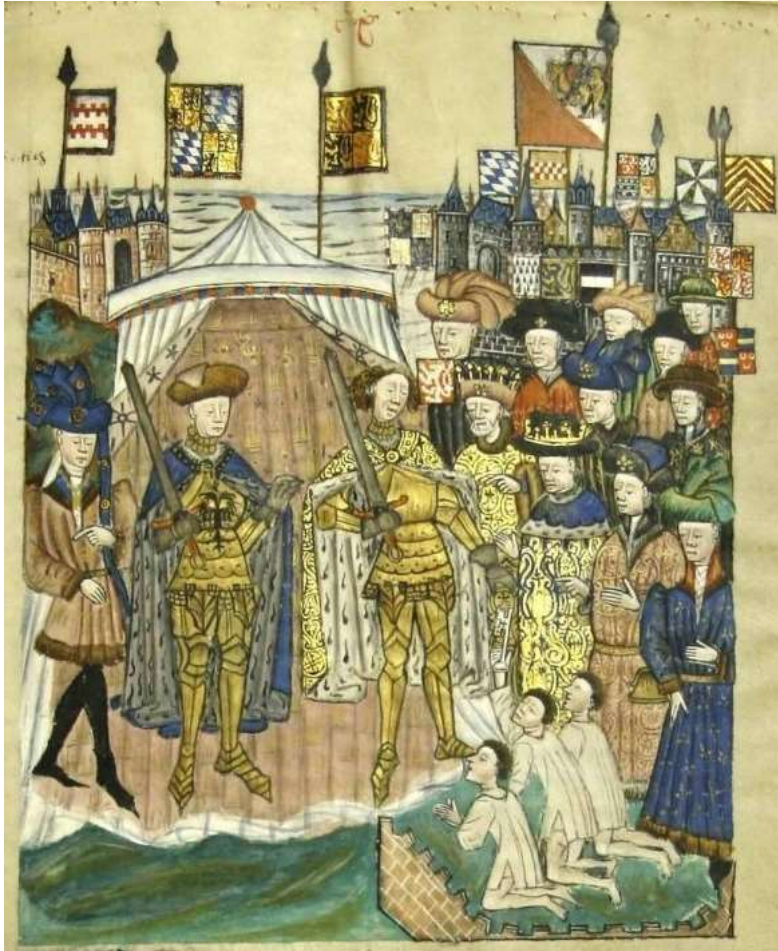

Eloyengasthuis

- **Vanaf eind 13e eeuw; hoofdgilde**
- **Geweermakers, tingieters, goud- en zilversmeden**
- **1569: >200 leden**
- **Gasthuis ca. 1450; bestaat nog steeds!**

Opstandige gilden

- **1267: tegen de bisschop**
- **1274: tegen stadselite**
- **1304: revolutie!**

- **1525: wegens schuldenlast / Gelderse oorlogen**

Utrechters vragen Holl'se graaf Willem IV vergiffenis in 1345, na verloren oorlog

Karel V en de gilden

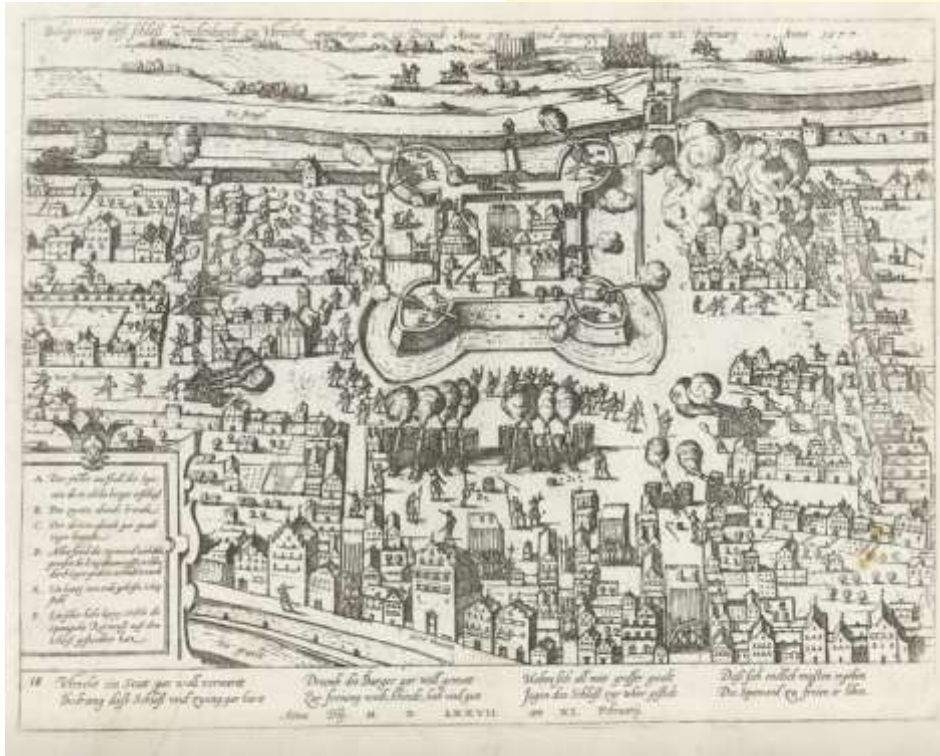

- **Neemt 1528 macht van bisschop over**
- **Gilden worden terzijde geschoven**
- **Mogen niet meer samen vergaderen**

- **Idem Den Bosch 1525, Gent 1540, Augsburg & Ulm 1548, 25 kleinere Rijkssteden 1551-2**

Na 1528

- **Nederlandse Opstand vanaf 1568**
- **Utrecht: hoofdrol voor schutters**
- **Oproer 1610: officieren schutterij willen ipv gilden het stadsbestuur kiezen**
- **Patriottentijd: eisen dat burgers zoals voor 1528 kiezen**

Conclusies mbt aspecten 14 en 17

- **14: opkomst van stedelijke burgerij = toenemende organisatie van burgers in o.a. gilden; bestuurlijke autonomie een prioriteit voor stedelijke elites én burgers**
- **17: staatsgezag in toenemend conflict met zelfstandige steden – en met hun burgers, verenigd in gilden (16e eeuw)**

Verder lezen

- **R. E. de Bruin et al. (red.), *'Een paradijs vol weelde': Geschiedenis van de stad Utrecht* (2000)**
- **Ronald Rommes & Joost van der Spek, *Met hand en hart: Zeven eeuwen smedengilde en St. Eloyengasthuis in Utrecht, 1304-2004* (2004)**
- **Nico Slokker, *Ruggengraat van de stad: De betekenis van de gilden in Utrecht, 1528-1818* (2010)**
- **Justine Smithuis, *Urban politics and the role of guilds in the city of Utrecht (1250-1450)* (dissertatie Universiteit Leiden, 2019)**

